

PRIKAZI – BOOK REVIEWS

Sarah L. Holloway, Stephen P. Rice i Gill Valentine (ur.): Key Concepts in Geography, Sage Publications, London, 2003., 342 stranice, 49 grafičkih priloga (crno-bijelih), 4 tablice

Svaki geograf je barem jednom u svom životu naišao na pitanja i komentare poput “Kako ne znaš koliko je dugačka neka rijeka ili koliko stanovnika ima neki grad“. Među nestručnjacima postoji uobičajeno mišljenje da je geografija skup podataka o nadmorskim visinama, dubinama, najdužim rijekama, broju stanovnika i sl. Knjiga urednika Sarah L. Holloway, Stephena P. Ricea i Gill Valentine upravo pokušava razbiti te predrasude te objasniti koji su osnovni objekti te koncepti istraživanja geografije. No knjiga je prvenstveno ipak namijenjena studentima geografije i geografima, a cilj joj je pomoći u razumijevanju koncepata i njihovom pravilnom korištenju.

Naravno, u knjizi nisu dani svi koncepti već samo oni za koje su urednici i autori pojedinih poglavlja smatrali da su temeljni za razumijevanje geografije kao znanosti. Kako su sami urednici na početku istakli, u knjizi su zajedno dani koncepti fizičke i socijalne geografije kako bi se potakli studenti ali i znanstvenici da povezuju ta dva aspekta u svojim istraživanjima te da se ne oslanjaju isključivo na jedan.

Knjiga je koncipirana u 2 dijela s ukupno 17 poglavlja. Autori pojedinih poglavlja vrhunski su svjetski geografi, predavači na vodećim europskim i svjetskim sveučilištima. Prema uvodnoj napomeni urednika svaki autor slobodno je pisao svoje poglavlje na način na koji se bavi svojom tematikom. Neka poglavlja su neutralna, neka postavljaju problematska pitanja koja bi trebala potaknuti raspravu, neka daju historijski pregled razvoja pojedinih koncepata, neka daju sadašnje stanje i perspektive razvoja.

Prvi dio knjige naslova *Geographical traditions: Emergence and Divergence* sastoji se od 4 poglavlja u kojima se prati razvoj geografije, geografskih društava u Europi te njihov utjecaj na geografska istraživanja. Nadalje istražuju se interakcije s drugim znanostima i to prirodnim znanostima (poglavlje 2), društvenim znanostima (poglavlje 3) i humanističkim znanostima (poglavlje 4).

Drugi dio naslova *Key concepts* sastoji se od 13 poglavlja (5-17) u kojima prikazuje ključne koncepte. Poglavlja 5 i 6 bave se konceptom prostora i to s aspekta socijalne geografije (poglavlje 5) i fizičke geografije (poglavlje 6). Pokušava se prikazati na koji način suvremena geografija i pojedine njene discipline percipiraju prostor.

Poglavlja 7 i 8 bave se konceptom vremena i to s aspekta znanosti o okolišu (poglavlje 7) i socijalne geografije (poglavlje 8). Poglavlje 8 posebno se osvrće na razliku između fizičkog vremena koje možemo izmjeriti i tzv. sadržaja vremena tj. socijalnih promjena tijekom vremena te daje pregled osnovnih koncepata poput prostorno - vremenske konvergencije, prostorno - vremenske kompresije, teorije prostorovremena (timespace) itd.

Poglavlja 9 i 10 usmjerena su na koncept mjesta. Poglavlje 9 daje definiciju mjesta s aspekta socijalne geografije, prikazuje promjene u značenju mjesta tijekom vremena te se bavi načinom na koji mjesto utječe na formiranje identiteta pojedinaca i skupina. Poglavlje 10 bavi se konceptom mjesta s aspekta fizičke geografije. Unutar poglavlja ističe se tablični prikaz s usporedbom korištenja termina vezanih uz mjesto (sfera) kod pojedinih autora. Autor objašnjava i pojavu termina poput tlo, biotop, morfološka jedinica, ekosistem i sl.

Poglavlja 11 i 12 obrađuju razine ili stupnjeve (scale) istraživanja. Pri tome je poglavlje 11 usmjereno na prostorne jedinice različitih dimenzija te se dotiče problema generalizacije i uopćavanja zakonitosti. Poglavlje 12 bavi se značenjem globalnog i lokalnog te njihovim međudodnosima i međurazinama.

Poglavlje 13 bavi se konceptom društva i identiteta. Autor pokušava dati definiciju i različita shvaćanja pojma društva te objašnjava pojavu osjećaja zajedništva, procesa identifikacije i stvaranja identiteta.

Poglavlje 14, obrađuje prirodne sustave (sisteme) i cikluse te daje osnovnu definiciju sustava i osnovne vrste sustava ovisno o izmjeni tvari i energije u njima.

Posljednja 3 poglavlja (15, 16 i 17) bave se pejzažem. Pri tome poglavlje 15 definira pejzaž, objašnjava na koji način fizički geografi percipiraju pejzaž te prikazuje osnovu morfologiju i tehnike istraživanja pejzaža. Poglavlje 16. proučava odnose između prirodnih izvora i društvenog razvoja kroz različita razdoblja ljudskog razvoja od lovačko-sakupljačkog društva, preko predindustrijskog i industrijskog društva do današnjeg postindustrijskog društva te pokušava objasniti ulogu tehnologije u valorizaciji prirodnih izvora.

Posljednje 17. poglavlje bavi se pejzažem s aspekta kulturne geografije te načinom prikazivanja pejzaža. Poglavlje daje pregled historiografije koncepta pejzaža u anglosaksonskoj kulturnoj geografiji te različite načine njegovog prikazivanja.

Na početku svakog poglavlja kroz nekoliko rečenica dana je osnovna teza cijelog poglavlja. Na kraju svakog poglavlja nalaze se sažetak, upute za daljnje čitanje s pojašnjenjima pojedinih, prema autoru najznačajnijih bibliografskih jedinica, te opširna bibliografija. Sažetci su različitih duljina te su dani u obliku natuknica pri čemu su rečenice izvađene iz teksta i konteksta što može dovesti do nedorečenosti.

Iako je knjiga namijenjena studentima, ona je vrlo zahtjevna te je potrebno znatno predznanje za njeno praćenje i razumijevanje na što i sami urednici na početku upozoravaju. Ipak knjiga predstavlja vrijedan osnovu za daljnje istraživanje i proučavanje koju bi svaki geograf trebao pročitati kao uvod u ozbiljno bavljenje geografijom.

Martina Jakovčić

Paul A. Longley, Michael F. Goodchild, David J. Maguire & David W. Rhind: Geographic Information Systems and Science, John Wiley & Sons Ltd, 2nd edition, Chichester, 2005., 517 stranica, 382 grafička priloga (u boji), 33 tablice

Knjiga je podijeljena u 5 velikih cjelina, unutar kojih se nalazi 21 poglavlje. Ovo je drugo izdanje, koje je u odnosu na prvo izdanje iz 2001. nadopunjeno sa pet novih poglavlja u kojima se donose nova dostignuća i razvoj na području GIS-a. Knjiga je postala jedan od najvrijednijih priručnika namijenjenih kako studentima tako i svima koje zanima GIS, njegove mogućnosti, uloga i primjena u svakodnevnome životu. Nakon svakog poglavlja autori navode popis dodatne preporučene literature za čitanje i detaljnije upoznavanje s obrađenom problematikom. Knjiga je bogato ilustrirana sa čak 382 grafička priloga u boji, te se obrađena problematika unutar svakog poglavlja potkrepljuje brojnim primjerima.

U prvom nas poglavlju *Systems, science and study* (Sistemi, znanost i obrazovanje) autori upoznaju sa konceptualnim okvirom knjige. Definiraju GIS, njegovo značenje i primjenu, te daju definiciju geografske informacijske znanosti.

U drugom poglavlju knjige *Gallery of applications* (Galerija aplikacija) daje se pregled razvoja GIS aplikacija, kako u okviru prirodnih, tako i okviru društvenih znanosti. Autori nas upoznaju sa

brojnim načinima međusobnog djelovanja GIS-a i nas samih u svakodnevnom životu. U ovom se poglavlju isto tako naglasak stavlja na razumijevanje primjene GIS-a u prometu, zaštiti okoliša te različitim vidovima poslovanja i upravljanja.

U trećem se poglavlju *Representing geography* naglasak stavlja na važnost razumijevanja slikovitog predočavanja u GIS-u. Kakva je uloga i utjecaj slika u vektorkom i rasterskom formatu na principe, tehnike i primjenu GIS-a. Autori nas upoznaju s analognom kartom kao izvorom podataka za izradu geografske baze podataka, te značenjem metoda generalizacije u izradi karata.

U četvrtom se poglavlju *The nature of geographic data* (Priroda geografskih podataka) ističe koje su svojstvene karakteristike geografskih podataka i kako s njima raditi.

U petom poglavlju *Georeferencing* (Georeferenciranje) naglašeno je da je lokacija element koji geografski podatak razlikuje od svih ostalih tipova informacija. Metode označavanja lokacija na površini Zemlje važne su za stvaranje korisne geografske informacije. U ovom se poglavlju daju i osnovni principi o georeferenciranju, uz konkretne primjere.

U šestom poglavlju *Uncertainty* (Nepouzdanost) autori nas upoznaju sa činjenicom da podaci u GIS-u mogu biti zastarjeli, previše generalizirani ili jednostavno pogrešni. Nepouzdanost je neizbježna obilježje korištenja GIS-a.

Šesto poglavlje *GIS Software* upoznaje nas sa razvojem GIS softwarea. Autori nas isto tako upoznaju sa trenutno postojećim GIS software paketima na tržištu te njihovim distributerima (ESRI Inc., Autodesk Inc. i dr.).

Osmo poglavlje knjige *Geographic data modeling* (Oblikovanje geografskih podataka) odnosi se na procese oblikovanja geografskih podataka. Definiraju se modeli geografskih podataka i njihova uloga u GIS-u. Autori, uz konkretne primjere, opisuju kako uspješno oblikovati geografsku bazu podataka.

U devetom nas poglavlju *GIS data collection* (Prikupljanje podataka u GIS-u) autori upoznaju kako je upravo prikupljanje podataka jedan od najskupljih i vremenski najdužih procesa, ali isto tako jedan od najvažnijih za GIS. Više je izvora geografskih podataka i niz načina (metoda) unošenja podataka u GIS.

Deseto poglavlje *Creating and maintaing geographic database* (Stvaranje i održavanje geografske baze podataka) ukazuje da je geografska baza podataka nesumnjivo najvažniji dio GIS-a, što zbog troška prikupljanja i održavanja, a što zbog toga što ona predstavlja osnovu za sva istraživanja, analize i donošenje odluka. Baze podataka moraju biti vrlo pažljivo formirane, i tako strukturirane da omoguće djelotvorno istraživanje.

Jedanaesto poglavlje *Distributed GIS* (Distributivni GIS) upoznaje nas da GIS danas nije vezan jedino uz računalo; tehnologija je omogućila ugrađivanje GIS-a u mobilne telefone, u automobile itd. U ovom poglavlju autori daju prikaz trenutnih mogućnosti GIS-a te kakva je njegova budućnost. Zaključak je da GIS svakim danom postaje sve više dostupniji širem krugu korisnika.

Dvanaesto poglavlje *Cartography and map production* (Kartografija i izrada karata) nam predstavlja povezanost GIS-a i kartografije. Dan je prikaz kako izraditi digitalnu tematsku kartu uz pomoć GIS-a.

U trinaestom nas poglavlju *Geovisualization* (Geovizualizacija) autori upoznaju kako se informacija može vizualno prezentirati korisniku – upotrebom tehnika geovizualizacije GIS nam omogućuje daleko fleksibilniji medij od analognih karata. Kroz tehnike prostornog istraživanja, korisniku se omogućuje da istražuje, sintetizira, prezentira i analizira. Putem geovizualizacije bazirane na GIS-u korisniku je omogućena veza sa stvarnošću sa distance.

Četrnaesto nam poglavlje *Query, measurement, and transformation* (Istraživanje, mjerenje i transformacija) daje prikaz geografske metode analiziranja i oblikovanja. Metode istraživanja omogućuju korisnicima interakciju sa geografskim bazama podataka.

U petnaestom poglavlju *Descriptive summary, design, and inference* (Opis, dizajn i zaključak) objašnjava se prostorna analiza.

Šesnaesto poglavlje *Spatial modeling with GIS* (Prostorno modeliranje sa GIS-om) donosi pregled mogućnosti upotrebe GIS-a u izradi modela – od simulacije svijeta u kojem živimo, do vrednovanja planiranja i kreiranja pokazatelja održivosti. Daju se definicije modela, uz konkretne primjere. Na kraju poglavlja autori daju osvrt na budućnost modeliranja uz pomoć GIS-a.

U sedamnaestom poglavlju *Managing GIS* (Upravljanje GIS-om) autori ukazuju na značenje odabira, primjenu i upravljanje GIS-om. Upoznaju nas sa procesom razvoja održivog GIS-a.

Osamnaesto poglavlje *GIS and management, the Knowledge Economy, and information* (GIS i upravljanje, „ekonomija znanja“ i informacije) naglašava važnost uspješnog vodstva i upravljanja kao ključnih elemenata za uspješnu primjenu GIS-a u vladama, različitim vidovima poslovanja, ne-profitabilnim organizacijama i sl. „Ekonomija znanja“ pod utjecajem je sve većeg razvoja i napretka Interneta i drugih tehnoloških promjena.

Devetnaesto poglavlje knjige *Exploiting GIS assesses and navigating constraints* (Korištenje prednosti GIS-a i upravljačka ograničenja) donosi utjecaj pravnog aspekta na GIS, posebice kad su u pitanju podaci te njihova dostupnost, prikupljanje i zaštita. U ovom se poglavlju isto tako ističe važnost stručnog kadra i njegove edukacije u GIS-u.

U pretposljednem dvadesetom poglavlju *GIS partnership* (GIS partnerstvo) autori nas upoznaju sa suradnjom u razvoju GIS-a na lokalnoj, nacionalnoj i globalnoj razini.

Završno poglavlje ovog vrijednog priručnika *Epilog* (Zaključak) svojevrsni je rezime svega što je prikazano u prethodnim poglavljima te se daju neke naznake i predviđanja budućnosti GIS-a, njegova razvoja i uloge u svakodnevnom životu.

Ovo vrijedno štivo važan je prilog poznavanju GIS-a i njegove uloge u svakodnevnom životu. Predstavlja zanimljiv spoj aktualnosti i dosadašnjih spoznaja te budućih razvojnih smjernica na području GIS-a. Knjiga je odlično koncipirana, bogato nadopunjena brojnim primjerima i grafičkim prilozima u boji te je preporučljiva u prvome redu studentima geografije, ali i drugima koje zanima suvremena problematika GIS-a.

Dubravka Spevec

Tassilo Herrschel & Peter Newman: Governance of Europe's City Regions. Planning, Policy and Politics, Routledge, London, 2002., 234 stranice, 21 grafički prilog (crno-bijeli), 11 tablica

Knjiga ima ukupno 8 poglavlja. Predstavlja izvrstan uvod u problematiku regionalnog planiranja europskih regija te daje pregled niza aktualnih studija i rasprava o gradovima i regijama Europe. Upoznaje nas sa različitim iskustvima pojedinih europskih zemalja na području planiranja u gradovima i regijama te nam omogućuje razumijevanje trendova u prostornom planiranju. Razlike u planiranju gradova i regija proizlaze iz različitog ekonomskog razvoja i prostornih veza te kompleksnih veza i međudjelovanja nacionalnih, regionalnih i lokalnih politika i institucija.

Dan je prikaz trendova u regionalnom razvoju, uloga EU-a u pitanjima regionalnog razvoja, te opseg regionalne i urbane politike. Autori ukazuju na postojanje dva tipa gradskih regija - monocentrične i policentrične, na razlike među njima, te sa kakvim se sve „izazovima“ susreću te regije.

Autori sve postavljene teze potkrepljuju primjerima detaljnih studija koje su provedene, te poseban naglasak stavljaju na kompleksan odnos regionalnih, nacionalnih i lokalnih razina na primjeru Engleske i Njemačke.

U knjizi se razjašnjavaju trenutne rasprave o regionalizmu i daju se odgovori na pitanja o tzv. „novom regionalizmu“. Autori posebno naglašavaju potrebu vrednovanja međusobne suradnje i odnosa lokalnih institucija unutar gradskih regija.

U prvom nas poglavlju *Governance and planning of city regions: introduction* (Upravljanje i planiranjem gradskih regija: uvod) autori upoznavaju sa problematikom upravljanja i planiranja gradskih regija. Gradske se regije nalaze u središtu rasprava o urbanom i regionalnom razvoju, a posebno su u središtu rasprava o procesima globalizacije.

U ovoj se knjizi stavlja težište na pristup usporedivosti pojedinih studija o upravljanjima gradovima i njihovim regijama.

Drugo poglavlje *Theoretical explanations of city regions: territory, institutions, networks* (Teoretska objašnjenja gradskih regija: teritorijalni obuhvat, institucije, mreže) daje pregled glavnih teoretskih obrazloženja o gradskim regijama i regionalizaciji, posebno o njihovim obilježjima i oblicima upravljanja. Fokus je na odnosu između osnovnih socio-ekonomskih promjena (nastalih najvećim dijelom pod utjecajem globalizacije), te u novije vrijeme povećanom međuteritorijalnom konkurentnošću. Autori nas upoznavaju s utjecajem ekonomskih promjena na teritorijalni obuhvat te na razvoj strategija pojedinih institucija u okviru pojedinih regija. Također donose promjene u odnosu privatnog i javnog sektora u upravljanju gradovima i gradskim regijama.

U trećem poglavlju *European regions and regional policy* (Europske regije i regionalna politika) autori nam daju pregled rezultata promjena u europskoj regionalnoj politici i ulaganjima u gradovima i regijama. Naglašavaju promjenu uloge gradskih regija u europskoj prostornoj ekonomiji. Gradske regije postaju aktivne jezgre ekonomskog razvoja u Europi, a gradovi rastući centri. Politika regionalnog razvoja unutar EU-a bazira se na ekonomskoj konkurentnosti gradskih regija, te poticanju partnerstva i veće suradnje s posebnim naglaskom na pograničnim regijama. Naglasak je stavljen na proces rasta regionalne ekonomske heterogenosti između gradova i regija, što ocrta razlike unutar postojećih formalnih regija. Brzo rastuća važnost gradskih regija u kontekstu strukturne politike EU-a – gradovi postaju vitalna središta regionalnog razvoja.

Četvrto poglavlje *Governing mono- and polycentric city regions in Europe* (Upravljanje monocentričnim i policentričnim gradskim regijama u Europi) daje pregled brojnih primjera upravljanja gradskim regijama. Autori naglašavaju kako su mnoge promjene u upravljanju i planiranju pojedinih gradskih regijama u europskim zemljama proizašle iz samog utjecaja regionalne politike EU-a kroz tzv. strukturne i socijalne fondove. Oni su utjecali na uspostavljanje regionalnih struktura. U ovom su poglavlju dati konkretni primjeri regionalizacije na području zapadnoeuropskih zemalja; oni ukazuju na prisutnost razlika između pojedinih zemalja te se naglašava važnost smanjivanja tih razlika.

U petom se poglavlju *Formal regions and regional governance in England and Germany: centralized and decentralized regionalism* (Formalne regije i regionalno upravljanje u Engleskoj i Njemačkoj – centralizirani i decentralizirani regionalizam) daje detaljna usporedba dvaju vrlo različitih primjera gradskih regija – engleskih i njemačkih. Englesku karakterizira visoko centralizirana struktura, dok Njemačku obilježava izrazita decentralizacija.

Poglavljja 6 i 7 donose detaljan pregled istraživanja o procesima regionalizacije, uspoređujući gradske regije koje karakterizira različita unutarnja struktura. Uspoređuju se monocentrične i

policentrične gradske regije. Naglašava se uloga grada-jezgre unutar regije na primjeru Londona i Berlina. Dana su četiri primjera procesa regionalizacije; uspoređuju se monocentrične i policentrične regije u posve različito koncipiranim sustavima vlasti u Engleskoj i Njemačkoj. Razlike su postojeće i vidljive u formiranju i djelovanju pojedinih regija.

Šesto poglavlje *Monocentric city regions in unitary and federal states: experiences of regionalization in England and Germany* (Monocentrične gradske regije u unitarnim i saveznim državama: iskustva regionalizacije u Engleskoj i Njemačkoj) upoznaje nas sa dosadašnjim iskustvima regionalizacije u Engleskoj i Njemačkoj. Posebno se ističe kako su razlike u načinu upravljanja utjecale na proces regionalizacije u gradskim regijama.

U sedmom poglavlju *Polycentric city regions: between competitive localism and „marriages of convenience“* (Policentrične gradske regije: između konkurentnog lokalizma i „braka iz koristi“) autori daju konkretne primjere dviju policentričnih regija – s jedne strane Yorkshire and the Humber u Engleskoj, te s druge strane Sachsen-Anhalt u istočnoj Njemačkoj. Daje se problematika konkurentnosti među njima, ali i unutar njih. Svaka od tih regija obuhvaća tri ili četiri međusobno konkurentna velika grada. Na primjeru Engleske vidljiva je dominacija jednoga grada unutar regije, dok je kod Njemačke značenje više gradova u regiji podjednako.

Osmo poglavlje *City-regional government and governance* (Vlade gradskih regijai njihovo upravljanje) donosi nam rezime o glavnim tezama koje su proizašle iz brojnih studija o gradskim regijama i njihovom planiranju i upravljanju. Prikazan je niz sličnosti, ali i razlika između gradskih regija pojedinih europskih zemalja – razlika u planiranju, upravljanju itd. Autori ukazuju na postojanje naznaka u smjeru daljnjeg razvoja i napretka politike EU-a po pitanju gradskih regija. Ekonomski se moment postavlja u prvi plan kao najvažniji faktor provedbe regionalne politike.

Ova je knjiga svojevrsni okvir i izvrstan uvod u problematiku europskih gradskih regija i njihova prostornog planiranja i razvoja. Uspješno objedinjuje teoriju i praksu. Opsežna je i razumljiva. Vrijedno je štivo za studente, istraživače i praktičare – za sve koji se bave tom problematikom. Detaljno, kroz primjere, daje prikaz što se zaista zbiva na regionalnoj i urbanoj razini u zapadnoj Europi na primjerima Njemačke i Ujedinjenog Kraljevstva.

Dubravka Spevec

Robert Delort i François Walter: Povijest europskog okoliša, Barbat i Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja RH, 2002., 300 stranica

*Kad bismo planete promatrali kao živa bića,
moralni bismo konstatirati kako naša Zemlja
trenutno boluje od teške parazitarne bolesti:
nas samih!*

Mirko Dražen Grmek

Bliska suradnja kolega sa Ženevskog sveučilišta, istraživača povijesti Roberta Delorta i Françoisa Waltera, rezultirala je sintetskom studijom povijesti okoliša. Knjiga je zanimljiva iz razloga što autori pokazuju zavidnu razinu znanja “posuđenih” iz drugih znanstvenih disciplina. Stoga ovo djelo neki svrstavaju u pokušaje smanjenja (ako ne i uklanjanja) prepreka, koje postoje između humanističkih i društvenih znanosti s jedne te prirodnih znanosti s druge strane.

Knjiga započinje promišljanjem pojmova *okoliš* (pojam “bezbroj puta ponovljen, a još uvijek vrlo neodređen”), *milje*, *ekologija*. Samim time, autori se dotiču i struka koje se bave prostorom u vremenu: povijesne ekologije, ekohistorije (*ecological history*, *historische Oekologie*, *ecostoria*) tj. povijesti okoliša (*environmental history*) kada se radi o ljudskom okolišu i njegovim promjenama. Izostavljanje geografije ili ako baš hoćete historijske geografije, djelomično je ispravljeno u predgovoru Jacquesa Le Goffa koji, iako u jednoj rečenici, spominje tradiciju francuske geografije te Vidala de la Blacha koji je obnovio uvođenje pojmova *sredina* (prirodna, ljudska, društvena) i *krajolik* koji su pak imali utjecaja na sociologa Marcha Blocha koji je uveo pojam agrarnih krajolika.

Autorski dvojac polako nas uvodi u srž knjige konstatacijom o snažnom utjecaju čovjeka, djelovanjem kojeg je prije pet do sedam tisuća godina rođen okoliš čije su glavne crte uvjetovale (i još uvijek, barem djelomice uvjetuju) život i ponašanje Evropljana. Nakon što je taj isti Evropljanin svoj nezaustavljivi ekonomski rast ostvario uništavanjem “prirodnog” okoliša, shvatio je da će nešto nedostajati njegovom blagostanju. Naime, sentimentalizam, egoistično-hedonističke potrebe (udisanje čistog zraka, pjev ptica, mir i zelenilo šuma, bjelina snijega, meka morska površina...) i ostale senzualne radosti (odlazak u planine, okopavanje vrta, gastronomski užici...) stoje na suprotnoj strani.

Prvi dio knjige: *Povijest povijesti okoliša* (str. 27-93) podijeljen je na četiri poglavlja. Poglavlje *Doživljaj okoliša prije 16. stoljeća* (str. 31-52), autori otvaraju kultovima i obredima koje možemo rekonstruirati prema malobrojnim tragovima. Doba je to vladavine koncepcije prirode, okrenute bogovima sunca, kiše i plodnosti, koja je obuhvaćala i biljni svijet (sveto drveće), životinje (toteme), vode stajačice, oblake i pojave poput grmljavina i potresa. Sve je to tadašnji čovjek primjećivao i osjećao, ali što je o tome mislio? Strah od sila prirode očitovao se u magiji, mitovima i praznovjerju, a odražavao u zajedničkom duhu i mentalitetu. U srednjem vijeku rađaju se vile (u šumama pored izvora vode), patuljci (u planina i rudnicima) i divovi (u pećinama šumskih masiva). Nije li i dandanas ostalo nešto od tog praiskonskog pamćenja? Strah od, primjerice, prolaska dubokom šumom u noći bez mjesečine. Počeci racionalnog rasuđivanja nalaze se u antičkoj Grčkoj. Prijelaz je to načina razmišljanja s mitskog ka logičkom. Nova znanja počivaju na promatranju koje dolazi iz osjetilnog svijeta. Biblija također prikazuje jednu opću koncepciju postanka stvari, no za razliku od Grka njeno polazište nije iskustvo, već proročanska objava. Utjecaj kršćanstva, kao najantropocentričnije religije, utemeljilo je dvojnost čovjek-priroda. Kraj srednjeg vijeka i proljeće novog doživljeli su rađanje mnogih revolucija. Kopernik će označiti prijelaz s jednog svijeta (zatvorenog, poznatog i bliskog) na bezgranični svemir, Kepler pak stvara vezu između matematike i svjetova. Geografi svojim putovanjima otkrivaju (prirodu, nastajanje biljaka i životinja...) i informiraju o svemu te navode udaljenosti. Na stupnju deskriptivnog, ali sve potpunijeg istraživanja opaža se krajolik, životinje, biljke itd. Reformacija je ukazala na najvažnije pitanje: mjesto čovjeka u prirodi.

“Nijedno razdoblje nije jednostrano agresivno ili isključivo kontemplativno prema prirodi. Ta dva načina ponašanja supostoje i mijenjaju se prema društvenoj upotrebi prirodnih elemenata. Posljedica toga je da se očekivanja otkrivena senzibilitetom prema prirodnom okolišu neprestano razvijaju istodobno sa širenjem ili sužavanjem polja društvenih zbivanja.” Ovom uvodnom mišlju započinje drugo poglavlje: *Pokoravanje prirode u novom vijeku* (str. 53-62). U 16. st. načeti su neki problemi koje zapadnim društvima postavlja doživljaj okoliša. Taj odmak od prirode, objektivizacija njenih sila i vrednovanje znanja sastavni su dio zapadnog pogleda na izvanjsko. Poglavlje spominje i utjecaj Ratzela i Vidala de La Blacha na istraživanja povijesti okoliša (uz Franza Boasa i Luciena Febvra), kroz tip tumačenja koji vrednuje kulturne crte prikazujući okoliš kao regulator razvoja. Autorski dvojac prikazao je prilike u kojima su se zbivale aktualizacije ideja.

Od arkadijskog prirodnog staništa do okoliša kao ideologije naslov je trećeg poglavlja (str. 63-82). Ono govori o jednom drugom viđenju krajolika, o senzibilitetu prema prirodi. Često takvo poimanje vanjskog svijeta prolazi i kroz jedan emocionalniji odnos koji se očituje kroz estetske

oblike izražavanja. Takav se odnos razvijao u novom vijeku paralelno s metodama koje su se smatrale objektivnim (znanstvenim). Pojam *krajolik* za autore je veoma bitan. Riječ *priroda* za njih je nešto što se ne može svesti na ljudsko, no riječ *krajolik* omogućuje nam da pojmimo okoliš kao izgrađenu sliku. Dakle, po njima, krajolik izražava kulturnu vezu koju neko društvo održava sa svojim okolišem. Time on uključuje i promatrača koji je blizak načinima prikazivanja koji krajoliku daju njegovu vidljivost (on ne postoji bez pogleda). Kasnije *pejzaž* postaje geografski pojam koji se koristio i u drugim znanostima o prirodi (npr. botanici). Utjecaj slikarstva kretao se u pravcu otkrivanja vanjskog svijeta na području umjetničkog izražavanja, a okriće fotografije (prva polovica 19. st.) devaloriziralo je pejzažno slikarstvo. To je imalo za posljedicu prijelaz s prikazivanja okoliša na sam okoliš, tj. stečena je sposobnost mijenjanja krajolika u okoliš. Upozoravanjem na ksenofobiju biljaka završava treće poglavlje. Doista, egzotična vegetacija (kao i mikrobi i planktoni) buja, uz pomoć pomorskog svijeta po cijelom svijetu (npr. alga *Caulerpa taxifolia* kolonizirala je Sredozemlje). Razumljivo je stoga nastojanje ljubitelja prirode da se poštuje harmonija ekosustava tako da se zabrane strane vrste. Ne treba ih zbog toga nazvati nacistima.

Kratko poglavlje *Novi pogled na budućnost* (str. 83-93), objašnjava razloge odnosa prema prirodi evropskog čovjeka u drugoj polovici 20. stoljeća. U tom je periodu taj odnos, u kojem ima više poštovanja prema prirodnoj ravnoteži, neka vrsta zajedničke etike stanovništva. Sedamdesetih godina 19. st. Britanac James Lovelock piše: “mi smo samo jedna od mnogobrojnih vrsta, nismo ni vlasnici ni čuvari ovog planeta”, dok francuski filozof Michael Serres smatra Zemlju istodobno i majkom i ljubavnicom. U to vrijeme (1979. g.) u Švicarskoj po prvi puta jedan “zeleni” osvaja mjesto u zastupničkom parlamentu. Poglavlje završava konstatacijom da je ekološka kriza urodila novom upravljачkom tehnokracijom okoliša.

Druga velika cjelina (knjiga II.) naslova *Prostor u vremenu: promjene i promjenjivost* (str. 95-166), započinje poglavljem *Promjene prirodnih čimbenika* (str. 99-120), u kojem se promišljaju utjecaj sila ili podražaja na čovjeka. Misli se tu i na, primjerice svjetlost i toplinu (dan i noć), geografski položaj – ukratko utjecaj Zemlje i Sunca utječu i kad to možda nije toliko očito. Uz Sunce, utjecaj drugog zvjezdanog tijela Mjeseca mnogo je manji, ali proporcionalan masi. Od kozmičkih i planetarnih čimbenika interes autora zaokupljaju i kometi, meteoriti, nagib rotacijske osi Zemlje, sama rotacija zemljine kugle oko svoje osi i promjene magnetskog polja. U nastavku, tu su još geografima bliski utjecaji klime (evolucija klime na Zemlji), tekst o tektonici tla u kojem su reci i o tlu, a poglavlje završava temom o vodama.

Drugi dio trilogije, naslova *Promjene biloških čimbenika* (str. 121-145), logički slijedi prethodno poglavlje. Otvaranje je pripalo vegetaciji i šumama te utjecaju čovjeka koji je, namjerno ili nenamjerno, uveo neke vrste drveća ili biljaka koje su izgurale ili uništile autohtone vrste. Slijedi potpoglavlje o životinjama – zoobiotskim čimbenicima evropskog prostora, koje su u bitnom odnosu s biljnim pokrivačem, tlom i vodom. Neke su životinje na evropskom tlu poklekle (vuk, medvjed, ris), druge oduprle (lisica, divlji zec), a treće još razmnožile (štakor). Treba podvući da je značaj i utjecaj domaćih životinja premalo naglašen i obrađen – tek u tri rečenice na samom kraju ove cjeline. Poglavlje završava tekstom o mikroorganizmima koji su oduvijek bili sastavni dio povijesti svijeta i Evrope (ta putovali su stoljećima Sredozemljem na brodovima). Među mikroorganizmima osobito su važni oni koji razvijaju patogeno djelovanje (zarazne klice) te su utječući na zdravlje diktirali i demografski rast. Takve su bile velike epidemije: boginje, kuga, kolera i endemijske bolesti: tuberkuloza, guba, sifilis, malarija. Sjetimo se ovdje pokojnoga Mirka Dražena Grmeku koji je jednom rekao da ćemo dobiti bitke, ali ne i rat protiv bolesti.

Sedmo poglavlje *Promjenjivost biloških čimbenika ljudskog* (str. 147-166) razmatra čovjeka – Evropljanina kao posljednjeg čimbenika evropskog okoliša. On je svojim spontanom, (ne)promišljenim djelovanjem duboko promijenio vanjsku okolinu i neke pojedinosti unutrašnje. Delort i Walter ne zaboravljaju ni utjecaj različitih čimbenika okoliša na genetiku. Okoliš može mijenjati

raspodjelu gena, kao i same gene. Čovjek tj. ljudi kao demografski čimbenik prikazani su kronološki: od početaka do tisućite godine, promjene novog vijeka, izgledi za budućnost. Zaključno, naše potrošačko društvo i naša sve zahtjevnija sveta udobnost zaustavila je naš demografski rast, ali i nastavila nemilosrdnu antropizaciju naše okoline.

Posljednja cjelina (knjiga III.), ujedno i najopširnija, *Antropizacija prirode* (str. 167-253) počinje poglavljem *Djelovanje čovjeka na europski okoliš prije novog vijeka* (str. 171-195). Biološki, čovjek je čimbenik okoliša poput svakog drugog, u mjeri u kojoj je taj društveni sisavac sastavni dio prirode svojom biologijom, svojim prehrambenim i spolnim potrebama, svojom demografskom važnošću. On je aktivan čimbenik koji djeluje na okoliš, iskorištava ga, osvaja, preoblikuje i pokorava. U početku, čovjek je djelovao više spontano nego promišljeno. Autori razlikuju “blagu” eksploataciju prirode, zatim odvažnije djelovanje (udomaćivanje biljaka i životinja, napadi na šumu i vegetaciju...) i na kraju brze promjene (stvaranje današnjeg krajolika, gradova, poljoprivredne i industrijske revolucije, komunikacije) prije postizanja konačnog cilja: “pokoravanja prirode”. Poglavlje počinje neolitskom revolucijom kada inicijalna, spontana antropizacija okoliša biva uzrokovana kroz poljoprivredu i stočarstvo, iako su njeni začeci još u prethodnim razdobljima ovladavanjem vatrom i organiziranjem nomadskih plemena lovaca – skupljača. U to se doba već javlja tip krajolika koji ćemo susresti u srednjem i novom vijeku, s ljudskom nastambom u središtu, oko koje se pružaju polja pšenice, garišta ili čistine i na kraju šuma. Krčenje šuma u prostorima veće naseljenosti možda je najizrazitiji utjecaj čovjeka. S pravom su autori primijetili da iza pomoći koju čovjek pruža u obnovi šume uvijek stoji koristoljublje: zbog nedostatka drvene građe, za ogrjev, ili zbog potrebe za svježim zrakom, tišinom itd. U to isto vrijeme treba istaknuti utjecaj domaćih životinja (pasa, svinja, ovaca, goveda, konja i vola) pojavu kovina, usavršavanja motike i pojavu pluga – najvažnijeg izuma. U srednjem vijeku dolazi do agrarne revolucije. Ager ili oranica najočitiji je svjedok ljudskog djelovanja na okoliš. Pored agera, koji se trajno obrađuje, postoji i obradivo tlo, integrirano u agrosistem, koje se može obrađivati djelomično i povremeno, tzv. krčevina. Srednji vijek u Evropi obilježen je rođenjem još jednog bitnog faktora današnjeg okoliša, a to je gospodarski i grabežljivi grad.

Deveto poglavlje, *Agrarna, tehnička, industrijska i energetska “revolucija”* (18.-20. stoljeće) (str. 197-227), otvoreno je temom antropizacije prirodnih sredina do 18. stoljeća. U fokusu su se našli razvoj agrosistema i artifičijalizacija tala (isušivanje močvarnih područja, sistem terasa ...). Suvremeno društvo razmišlja o posljedicama razvoja koje diktiraju poljoprivredni prinosi. I same poljoprivredne tehnike sve više ovise o kompostu industrijskog podrijetla. Jedino još šumarstvo i eksploatacija šuma djeluju na prirodni ciklus reprodukcije. Potrošnja energije razlikuje se od društva do društva: procjenjuje se da je jedan stanovnik starih agrarnih društava trošio 10-20.000 kcal, stanovnik industrijskih društava 19. st. 70.000 kcal, a stanovnik današnjeg društva do 230.000. Stalna preokupacija društava je pronalaženje i iskorištavanje izvora energije. Pitanje: do kada, sve je prisutnije u politici okoliša. Čovjek, osim što je najveći remetilac ekosistema, ujedno je i njihov regulator. Autori su to prikazali na primjeru šumskih bogatstava.

Posljednje poglavlje prije zaključka, *Poremećeni okoliš* (str. 229-253), dobrim je dijelom posvećeno gradu tj. urbanom okolišu koji je, za razliku od ruralnih krajeva, čiji se razvoj odvijao polako, doživio mnogo brže preobrazbe. Industrijalizacija, u smislu jednog od nezdravih načina proizvodnje, u žarištu je interesa autorskog dvojca. Posebno je obrađen slučaj Ruhra kao ekstremnog primjera potpuno pobijedene prirode. Očito je pogoršanje životnih uvjeta cijena plaćena za napredak. Završni dio poglavlja posvećen je, danas vrlo rasprostranjenoj temi mnogih disciplina – estetičkom okolišu. Briga za prirodnu baštinu javlja se tijekom prvih desetljeća 19. st. iako je još 1779. geograf Alexander von Humboldt upotrijebio pojam “prirodnog spomenika”. Danas je uz očuvanje planeta, samog zdravlja čovječanstva, ugrožena i estetska dimenzija i vrijednost okoliša. Narušavanje vizualne kvalitete prirodnog ili urbanog (radijus ozračja spomenika) krajolika ugrožava ne samo manifestacije, nego i sklad prirode. Posebno se taj osjećaj za očuvanje prirodne baštine ukorijenio u turizmu.

Zaključak nosi naslov: *Ugroženi planet* (str. 255-262). Ritam koji je zadobila eksploatacija prirodnih izvora ne može se usporediti ni sa čim što je čovječanstvo, čak i ono vrlo industrijalizirano, doživjelo do sada. Više nije ugrožena samo priroda, nego cijeli svijet, što od sedamdesetih godina 20. st. pokazuje zamjena riječi *priroda* riječju *okoliš*. Do sada su nas samo vidljivi tragovi agresije na okoliš mobilizirali da nešto poduzmemo, no danas nas sve više moćni mediji uče da vidimo nevidljivo, preko slika, satelitskih fotografija i stručnih izvješća. Zaključak završava konstatacijom da odgovor na pitanje: jesu li zapadna društva sada na putu preobraćenja svoga industrijskog sistema na oblike koje je ponovno izumio “ekološki razvoj” i po kojoj cijeni, treba dati političko djelovanje.

Pogovor naslova *Ekohistorija: nova historiografska disciplina ili nova historijska znanost?* (str. 263-274), napisao je Drago Roksandić – jedan od urednika hrvatskog izdanja. Nakon bibliografije (str. 275-285), nalazi se kazalo imena (str. 287-291) i kazalo mjesta (293-300).

Ova amblematična knjiga predstavlja sintetsku studiju povijesti okoliša – kapitala 21. stoljeća. Na putu ka interdisciplinarnom proučavanju okoliša, povjesničarima treba izraziti dobrodošlicu na teritorij geografa, ekologa i još nekih struka. U susret tome dodajmo još i ovo: knjiga će predstavljati paspartu u bibliografiji novog kolegija *Povijest okoliša* pri Geografskom odsjeku PMF-a.

Ivan Zupanc

Emil Heršak: Drevne seobe. Prapovijest i stari vijek, Školska knjiga, Zagreb, 2005, 548 stranica, 77 grafičkih priloga (41 crno-bijelih, 36 u boji)

Opsežno djelo antropologa Emila Heršaka na 548 strana obrađuje migracije u razdoblju prapovijesti i starog vijeka. Povezujući antropološke spoznaje s dostignućima iz područja arheologije, historiografije, jezikoslovlja, ali i genetike i klimatologije stvara svestrani prikaz temeljnih procesa u ljudskom društvu počevši od razvoja čovjeka kao vrste preko neolitskih društava do civilizacija antike. Kako bi stvorio smislenu cjelinu autor, gdje je to potrebno, daje prikaz tehnologije te objašnjenja i definiranja pojedinih pojmova široko rasprostranjenih i u današnjem društvu no nedovoljno objašnjenih.

Većina primjera odnosi se na područja Europe te Male Azije, no obrađeni su i primjeri iz Azije, a posebice s prostora današnje Kine te su naznačene osnovne teorije o podrijetlu naroda i njihovih migracija na ostalim kontinentima. Međusobne veze i odnose pojedinih etničkih i jezičnih skupina analizira kroz etimologiju riječi te usporedbom sadržaja u mitovima i predajama te povijesnim izvorima pojedinih naroda.

Kako sam autor ističe knjiga je zamišljena kao antropološko – sociološka studija. Zbog velike zahtjevnosti teksta ostali zainteresirani bez dovoljnog predznanja iz povijesti i antropologije mogli bi imati poteškoća pri razumijevanju pojedinih poglavlja u knjizi.

Knjiga je podijeljena u četiri cjeline s ukupno 18 poglavlja. Prva cjelina naslova Kameno doba, obuhvaća 6 poglavlja na 106 strana te daje pregled razvoja istraživanja postanka čovjeka, glavnih arheoloških nalazišta, rasprostranjenosti pojedinih vrsta i kultura. Daje analizu glavnih uzroka migriranja te pravce migriranja u razdoblju paleolitika, mezolitika i neolitika.

Druga cjelina naslova Metalno doba, obuhvaća 6 poglavlja na ukupno 148 stranica. Na početku cjeline u poglavlju naslova Opće pretpostavke autor prikazuje osnovnu, danas široko prihvaćenu podjelu metalnog doba, ukazuje na njenu neprimjerenost i teškoće prilikom pokušaja određivanja

razdoblja trajanja svakog pojedinog razdoblja te osnovne karakteristike tehnološkog i društvenog razvitka. U nastavku dane su teorije podrijetla Indoeuropljana, podrijetlo i naseljavanje uralskih i altajskih naroda, semitskih naroda, Kelta, Skita i bantuskih naroda. Analizira ishodište prvih migracija na područje Mezopotamije, Sirije i Palestine te previranja na prostoru Egipta, Male Azije i južne Europe.

Treća cjelina naslova Stari antički svijet, obuhvaća 4 poglavlja na 144 strane. U prvom poglavlju naslova Opće pretpostavke autor definira pojam civilizacije, njenu pojavu te objašnjava razlike između civilizacija i prvotnih zajednica. Određuje značenje migracija na stvaranje antičkih civilizacija te zaključuje da su migracije značajan, no ne i presudan faktor u stvaranju civilizacija. Objašnjava uvjete pojave civilizacija na prostoru Egipta, indske, minojsko – mikenske civilizacije te civilizacija na prostoru Kine i središnje Amerike. Razmatra načine integracije starovjekovnih društava i stranaca te utjecaje vanjskih i unutrašnjih sukoba na migracije. U idućem poglavlju naslova Raseljavanje i preseljavanje stanovništva autor prikazuje pojavu premještanja etničkih manjina te sistematskog naseljavanja i iseljavanja stanovništva na primjerima Hetita, Asiraca, Židova, Ahemida itd. Središnje poglavlje treće cjeline naslova Antičke kolonizacije bavi se kolonizacijom u razdoblju minojsko – mikenske kulture, kolonizacijama Grka, Rimljana, Feničana, Aleksandra Makedonskog i drugih. U posljednjem poglavlju treće cjeline objašnjena je pojava i razvoj značenja pojedinica u migraciji u usporedbi s prevlasti kolektivne svijesti u tradicionalnim društvima. Iznosi tezu o utjecaju migracija na individualizaciju te ukazuje na ranu pojavu migracija mladih žena (bračne migracije). Ukazuje na nepostojanje relevantnih izvora podataka, no objašnjava način na koji sekundarni izvori podataka poput epova, priča o seobama bogova, plemenskih vođa i sl. mogu pružiti saznanja o migracijama i stavovima društva prema tom fenomenu.

Četvrtu cjelinu čine zaključna razmatranja u kojima autor prikazuje drevne seobe kroz utjecaj triju razina: ekologije, etničnosti te razine pojedinca.

Kroz sva poglavlja autor navodi brojne teze najznačajnijih znanstvenika koji su se bavili ili se bave postankom društva, migracijama, porijeklom civilizacija te primjere pojedinih društava i civilizacija. U prvoj i trećoj cjelini kartografski i ostali grafički prilozi uklopljeni su u tekst te prate njegov sadržaj no u drugoj cjelini dani su na kraju cjeline. Pri tome u tekstu nije označeno da postoji i grafički prilog što na kraju otežava praćenje i snalaženje prilikom analize karata. Posebice budući druga cjelina ima čak 148 stranica. Također autoru su promakli pojedini značajni zaključci o migriranju. Tako npr. u trećoj cjelini u poglavlju Opće pretpostavke autor ukazuje na socijalni položaj najamnih radnika no ne ukazuje dovoljno da je to razdoblje pojave prvih značajnih migracija radne snage. Također prilikom objašnjavanja razlika između kolonizacije i deportacije, kolonizaciju pojednostavljeno objašnjava kao integralno migriranje sedentarnih populacija na dobrovoljnoj bazi no ne ukazuje dovoljno jasno na različite oblike migracija poput osvajačkih, infiltracijskih i sistematskog naseljavanja ključnih kod kolonizacije.

Opsežno djelo seobama naroda ipak je u prvom redu antropološko djelo te sa stajališta geografa ima pojedinih slabosti. No usprkos tome preporučam ga svakome koga zanima historijska geografija te problematika migracija, jedna od osnovnih tema naše struke.

Martina Jakovčić

HRVATSKO GEOGRAFSKO DRUŠTVO CROATIAN GEOGRAPHICAL SOCIETY

Zimski seminar za nastavnike geografije 2005. godine

Zimski seminar za nastavnike geografije održan je 27. i 28. siječnja 2005. u prostorijama 13. gimnazije u Zagrebu. U radu seminara sudjelovalo je 457 nastavnika i profesora geografije iz cijele Hrvatske.

Predsjednik Društva, doc. dr. sc. Milan Ilić pozdravio je nazočne i upoznao ih sa programom seminara. Brojnim sudionicima sa nekoliko riječi obratio se i glavni tajnik za osnovne škole pri Ministarstvu znanosti, prosvjete i športa, gospodin Nevio Šetić, a zatim i dekan Prirodoslovno-matematičkog fakulteta, prof. dr. sc. Dragutin Feletar.

U prvom bloku predavanja su održali prof. dr. sc. Miroslav Sić *“Model centar-periferija: teorijske osnove i primjena u nastavi”*, Aleksandar Lukić, asist. *“London: transformacija globalnog grada”*, prof. dr. sc. Radovan Pavić *“(Ne)sporazum oko Ploča”*, dr. Tonči Tadić *“Gospodarsku pojas na Jadranu”*. Nakon pauze predavanja su nastavili Neven Bočić, asist. *“O morfologiji i postanku dubokih jama na Velebitu”*, prof. dr. sc. Andrija Bognar *“Geografske crtice iz Bengala i Himalaja”*, Ivana Crljenko, prof. i Vuk Tvrтко Opačić, asist. *“Kuba od komunizma do turizma”*, te prof. dr. sc. Zoran Stiperski *“Japan”*.

Na kraju prvog dana seminara održana je redovita godišnja skupština Hrvatskog geografskog društva na kojoj su podneseni izvještaji o radu u protekloj godini i dati prijedlozi za daljnji rad.

Drugi dan seminara predavanja su održali prof. dr. sc. Ivo Nejašmić *“Demografski resursi pograničnih područja Republike Hrvatske”*, dr. sc. Nenad Pokos *“Nacionalne manjine u Hrvatskoj – demogeografski aspekt”*. Nakon predavanja održana je kratka rasprava, a potom je na programu bio Katalog znanja. Na raspravu su pozvani akademik Vladimir Paar, dr. Nenad Marković, pomoćnik ministra znanosti, obrazovanja i športa, Nevio Šetić, glavni tajnik za osnovne škole pri Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa te Vinko Filipović, ravnatelj Zavoda za školstvo. Nakon Kataloga znanja u okviru E-škole, učenici II. gimnazije sa voditeljicom Željkom Lončar održali su prezentaciju projekta *“Klizišta na Grmošćici”*. Na kraju seminara Vera Graovac, jedna od urednika na Geografiji.hr, priopćila je rezultate ankete (anketa provedena prvi dan seminara) o web stranici geografija.hr. Tijekom dvodnevnog seminara sudionici su mogli pogledati web stranicu, dobiti potrebne informacije, a podjeljeno je i mnogo prigodnih bookmarka i plakata namijenjenih popularizaciji projekta.

Jadranka Čelant Hromatko

Godišnja skupština Hrvatskog geografskog društva 2005. godine

Godišnja skupština Hrvatskog geografskog društva održana je 27. siječnja 2005. u 18 sati. Skupština je imala slijedeći dnevni red:

1. Uvodna riječ predsjednika
2. Izbor radnog predsjedništva
3. Izbor zapisničara i ovjervitelja zapisnika
4. Izvještaji o aktivnostima HGD-a u 2004. godini
  - a) Izvještaj tajnika
  - b) Izvještaj blagajnika
  - c) Izvještaj nadzornog povjerenstva

5. Rasprava o izvještajima i prijedlozi za daljni rad
6. Članarina za 2005. godinu
7. Razno

Nakon uvodnog pozdrava okupljenim članovima predsjednik Društva doc. dr. sc. Milan Ilić predložio je navedeni dnevni red koji je jednoglasno prihvaćen. Predsjednik je predložio i članove radnog predsjedništva: Marijanu Šarlija, Nevenku Pokos i Marija Mimicu. Prijedlog je također jednoglasno prihvaćen.

Za zapisničara je predložena Martina Jakovčić, a za ovjervitelje zapisnika Zoran Curić i Aleksandar Lukić. Prijedlozi su jednoglasno prihvaćeni i radno predsjedništvo započelo je sa vođenjem redovite godišnja skupštine.

Izvještaje tajnika i blagajnika pročitala je Jadranka Čelant Hromatko. U tajničkom izvještaju izdvojeno je da su na početku godine izabrani novi predsjednik, Milan Ilić, dopredsjednik, Danijel Orešić, tajnik, Vuk Tvrтко Opačić i blagajnik Vedran Prelogović.

Tijekom 2004. tiskani su Hrvatski geografski glasnici vol. 66/1 i 2, objavljen je zbornik međunarodnog znanstvenog skupa "Problemi regionalnog razvoja Hrvatske i susjednih zemalja", tiskana je i knjiga sažetaka predavanja sa Zimskog seminara 2004. U tisku je Zbornik III. Hrvatskog geografskog kongresa. Geografski horizont iz objektivnih razloga (duža bolest glavne urednice) nije izašao iz tiska. Urednički odbor Hrvatskog geografskog glasnika uputio je zahtjev za obnavljanje referiranja te uvrštavanje na popis referiranja na nekoliko odabranih međunarodnih publikacija. Usljed dugotrajnog postupka "procjene" odgovori na zahtjeve još uvijek nisu zaprimljeni. Sklopljen je ugovor s tvrtkom EBSCO Publishing te će Hrvatski geografski glasnik vol. 66 biti dostupan i na internetu.

Državno natjecanja učenika osnovnih i srednjih škola, 11. po redu, održano je u Makarskoj od 6.-9. svibnja 2004. Po prvi puta sudjelovali su i učenici četvrtih razreda srednjih škola.

Projekt E-škole nastavljen je sa radom, tijekom godine završena su tri projekta, a još su četiri u izradi.

Podnesen je i izvještaj o pokretanju i radu edukativne internet stranice Geografija.hr. Projekt je pokrenut 2003. godine, a do sada je objavljeno 130 stručnih i stručno-popularnih članaka, 30 prikaza knjiga i atlasa, te oko 800 fotografija i karata. Geografija.hr više je puta predstavljena u medijima i novinama, a uvrštena je i među 25 najboljih web stranica u 2004. godini u izboru časopisa "Bug". Do listopada 2004. glavni urednik bio je Aleksandar Lukić, a do listopada 2005. glodine glavni urednici bit će Vuk Tvrтко Opačić i Vedran Prelogović.

"Geografski ponedjeljci" zahtijevaju temeljite promjene bez obzira na tradiciju, stav je Upravnog odbora Hrvatskog geografskog društva. Potrebno je uvesti promjene u terminu održavanja te definirati hoće li predavanja biti popularnog ili znanstvenog karaktera te tko su ciljana skupina slušatelja.

Prof. dr. sc. Dražen Njegač zajedno sa 9 članova Hrvatskog geografskog društva iz Zagreba i Zadra sudjelovao je na 30. kongresu Međunarodne geografske unije u Glasgowu.

Nakon tajničkog izvještaja, slijedili su izvještaji regionalnih geografskih društava. Prof. dr. sc. Damir Magaš podnio je izvještaj o radu Hrvatskog geografskog društva Zadar. Vrlo aktivno Društvo održalo je svoju 10. skupštinu na kojoj su dodjeljene nagrade Federik Grisogono za najuspješnije znanstvenike, stručnjake i studente geografije. Tiskana je Geoadria 8/2 i 9/1, a u suradnji s Geografskim društvom Split i Geografskim odsjekom iz Zagreba sufinancirano je objavljivanje sabranih djela akademika Josipa Roglića "Krš i njegovo značenje". U 2004. održan je niz predavanja

i stručno-terenski izlazak u NP Paklencu. Prof. Magaš istaknuo je i dobru suradnju s HRT-studio Zadar koji emitira emisiju "Na čistom zraku" u kojemu svoj prilog ima i HGD Zadar. Nekoliko članova Društva sudjeluje u izradi internet stranice Geografija.hr.

U ime Hrvatskog geografskog društva Split izvještaj je podnio Mario Mimica. Istaknuo je sudjelovanje Društva u izdavanju sabranih djela akademika Josipa Roglića, te o održavanju nekoliko tribina i predavanja, a najavljen je skup koji će se održati 2006. godine, povodom 100-te obljetnice rođenja našeg velikog geografa, akademika Josipa Roglića.

O radu Hrvatskog geografskog društva Rijeka izvjestila je Marijana Šarlija. Tijekom godine održan je veći broj predavanja, te nekoliko terenskih izlazaka. Sa Visokom učiteljskom školom organiziran je terenski izlazak na području Hrvatskog primorja i Istre. U planovima za 2005. godinu M. Šarlija je spomenula održavanje terenskog simpozija na temu Gorski kotar. Također je napomenula da se terenski simpozij nalazi u Katalogu Zavoda za školstvo, a pojasnila je i zašto ovogodišnji Zimski seminar nije uvršten u Katalog Zavoda.

U blagajničkom izvještaju detaljno su prikazani prihodi i izdaci. Sredstva prenesena u 2005. godinu namijenjena su za troškove izdavanja publikacija i rad projekta Geografija.hr.

U odsutnosti predstavnika Nadzornog povjerenstva, dopredsjednik Društva, doc. dr. sc. Danijel Orešić pročitao je izvještaj u kojem je zaključeno da su poslovi uredno vođeni.

Nakon izvještaja Milan Ilić zahvalio je predstavnicima regionalnih društava i pohvalio njihove aktivnosti. U nastavku je istakao problem nedostatka dovoljnog angažmana članova u radu Društva. Također se osvrnuo na problem neredovitog izlaženja Geografskog horizonta te istakao da će biti potrebno izabrati novog glavnog urednika. Istakao je i mogućnost suradnje s jednom izdavačkom kućom koja bi preuzela brigu o tehničkim detaljima. Također je istakao želju za preuzimanjem aktivnije uloge HGD-a u aktualnim događajima oko kataloga znanja i budućih projekata. Predsjednik je ponovio problem slabe posjećenosti Geografskih ponedjeljaka, te istakao potrebu za promjenom termina i jasnijim definiranjem sadržaja predavanja. Također je ukazao na probleme slabe posjećenosti godišnje skupštine. U duljoj raspravi predloženo je da se godišnja skupština održi svake druge godine, a izborna svake četvrte, te da se promjeni termin održavanja, npr. neposredno prije podjele potvrda za što se založila i Marijana Šarlija. Bilo je i prijedloga da se godišnja skupština održi u jutarnjim satima. Damir Magaš predložio je da se svakako nastavi održavanje Geografskog ponedjeljka, no da se dolazak nastavnika vrednuje, te da se na taj način potakne povećanje posjećenosti. Mario Mimica predložio je veću promidžbenu aktivnost, a Dubravka Dugački predložila je povezivanje s pojedinim društvima ili udrugama, no da se dolazak ne bi trebao vrednovati.

Nakon duge rasprave predsjednik je obavijestio nazočne o visini članarine za 2005. godinu. Ostaje 100 kuna za redovne članove i 50 za studente i umirovljenike.

Radno predsjedništvo zatvorio je redovnu godišnju skupštinu u 19 sati.

Jadranka Čelant Hromatko

Izvještaj o radu Hrvatskog geografskog društva u 2004. godini

Upravni odbor Hrvatskog geografskog društva održao je 7 sjednica. Na 1. sjednici članovi Upravnog odbora za predsjednika su izabrali doc. dr. sc. Milana Ilića, za dopredsjednika doc. dr. Danijela Orešića, za tajnika asistenta Vuka Tvrčka Opačića i za blagajnika asistenta Vedrana Prelogovića.

Izdavačka djelatnost. U 2004. godini tiskana su dva broja Hrvatskog geografskog glasnika, knjiga sažetaka predavanja sa Zimskog seminara 2004., Zbornik međunarodnog znanstvenog skupa, a u tisku je Zbornik 3. hrvatskog geografskog kongresa. Geografski horizont iz objektivnih razloga (zbog duže bolesti urednice) nije tiskan, ali zaostali brojevi su pripremljeni i ubrzo ih očekujemo.

Tijekom 2004. urednički odbor Hrvatsko geografskog glasnika posvetio je pozornost na jačanje zastupljenosti časopisa u relevantnim sekundarnim publikacijama. Upućena je molba za obnavljanje referiranja ili uvrštavanje na desetak adresa odabranih međunarodnih publikacija. Hrvatski geografski glasnik trenutno je uvršten u: CAB Abstracts, Current Geographical Publications, Geobase, Sage Urban Studies Abstracts (proces svojevrsnog "ocjenjivanja" časopisa traje i više mjeseci, tako da još nisu pristigli svi odgovori). Sklopljen je i ugovor s tvrtkom EBSCO Publishing, jednom od najvećih svjetskih tvrtki za distribuciju znanstvenih časopisa u digitalnom obliku. Tim ugovorom, počev s vol. 66 za 2004., Hrvatski geografski glasnik bit će dostupan i putem interneta velikom krugu znanstvenika širom svijeta, uz napredne mogućnosti pretraživanja. U budućnosti će ovo omogućiti da autori članaka u Hrvatskom geografskom glasniku budu jednako dostupni kao i autori ostalih geografskih publikacija u EBSCO bazama.

U Makarskoj je od 6. do 9. svibnja 2004. održano 11. državno natjecanje iz geografije učenika osnovnih i srednjih škola. Sudjelovalo je 110 učenika, 50 mentora i 14 članova Državnog povjerenstva. Na ovom natjecanju po prvi puta sudjelovali su i učenici četvrtih razreda srednjih škola.

E-škola. Tijekom školske godine završena su 3 projekta:

1. "Proizvodnja i otkup mlijeka u općini Klinča Selo" voditeljice Milke Major izradili su učenici Osnovne škole Klinča Sela,

2. "Klizišta na Grmošćici" izradili su učenici II. gimnazije u Zagrebu uz pomoć voditeljice Željke Lončar,

3. "Stanje ekološke svijesti u Hrvatskom Zagorju" izradili su učenici Srednje škole Krapina sa voditeljicom Vesnom Pušelj.

Još su 4 projekta u izradi, a u prošloj godini E-školi su se priključile slijedeće škole: II. i VII. gimnazija iz Zagreba, OŠ Klinča Sela i OŠ Dugo Selo.

Geografija.hr – edukativni internet projekt. Potkraj listopada 2003. s radom je započela web stranica Geografija.hr, edukativni internet projekt Hrvatskoga geografskog društva i tvrtke Xstudio-informatičke djelatnosti. Temeljni dugoročni ciljevi projekta su:

- Stvoriti dostupan, stručan i pouzdan geografski internet izvor na hrvatskom jeziku;
- Unaprijediti komunikaciju znanosti i javnosti, posebno u području geografije;
- Osnažiti nastavnike geografije u korištenju informatičkih tehnologija;
- Olakšati pristup kvalitetnim geografskim izvorima informacija na internetu;

Prema autoru i voditelju Aleksandaru Lukiću, tijekom 2004. godine učinjeno je slijedeće:

- Do sada objavljeno je 130 stručnih i popularnih članaka, 30 prikaza knjiga i atlasa, oko 800 fotografija i karata.

- Nastojali smo biti što aktualniji, tako smo pratili događaje izazvane tsunamijem, ali i stručne rasprave o katalogu znanja iz geografije.
- Geografija.hr je više puta predstavljena na TV i radio emisijama, u novinama, časopisima i internet izdanjima.
- Nakon nepunih 3 mjeseca rada, u siječnju 2004. dobili smo i veliko priznanje časopisa “Bug”, koji nas je uvrstio u 25 najboljih hrvatskih web stranica 2004.
- Iznimno nam je drago da je Vaša podrška iskazana velikim brojem posjeta (gotovo 100 000 u godinu dana, do danas preko 130 000), na čemu Vam, naravno, zahvaljujemo.
- Naravno, svjesni smo i nedostataka. Bilo je trenutaka kada jednostavno nismo uspjeli održavati ritam redovitog objavljivanja. Nismo uspjeli odgovoriti na sva Vaša pitanja u rubrici “Pitaj geografa”.
- U 2005. Geografija.hr nastavit će istim tempom, pod vodstvom novih glavnih urednika Vedrana Prelogovića i Vuk Tvrтка Opačića.

Na “Geografskim ponedjeljcima” održano je 7 predavanja. Predavanja su održali Yasuo Yamamoto (“Shirakawa – japansko ento selo, UNESCO – svjetska kulturna baština”), Serge Schmitz (“Landscape evolution in the Ardenne: questioning about the causality and the importance of regionalisation of laws”), N. Tutavac, Ž. Mlatković i I. Čanjevac (“Europskim putevima” 1. dio), M. Bajčetić, M. Mesarić i K. Buzjak (“Europskim putevima” 2. dio), Ivana Crljenko i Vuk Tvrтко Opačić (“Kuba od komunizma do turizma”), Igor Vresk (“Kroz Južnu Ameriku” 1. dio), Igor Vresk (“Kroz Južnu Ameriku” 2. dio). Upravni odbor HGD-a smatra da bi trebalo nešto promijeniti u terminima održavanja i karakteru samih predavanja, bez obzira na dugu tradiciju. Članovi Upravnog odbora do kraja svojeg mandata željeli bi jasno definirati hoće li predavanja biti popularnog ili znanstvenog karaktera, te kome su ona namijenjena.

Od 15. do 20. kolovoza u Glasgowu je održan 30. kongres Međunarodne geografske unije. Uz 1700 geografa iz cijeloga svijeta, aktivno je sudjelovalo i 10 iz našega Društva, 6 iz Zagreba (Dražen Njegač, Aleksandar Toskić, Danijel Orešić, Milan Ilić, Aleksandar Lukić, Vuk Tvrтко Opačić) i 4 iz Zadra (Damir Magaš, Josip Faričić, Vera Graovac, Maša Surić). Bogat kongresni program, kako nas je izvjestio prof. dr. sc. Dražen Njegač, sastojao se od znanstvenog dijela, u kojem su predstavljene brojne referati i poster, ali i stručnih ekskurzija, raznih društvenih okupljanja i aktivnosti te zasjedanja Glavne skupštine Međunarodne geografske unije. Također je održana i prodajna izložba geografske literature i cijeloga svijeta.

Jadranka Čelant Hromatko

Izvještaj o radu regionalnih geografskih društava u 2004. godini

Hrvatsko geografsko društvo Osječko-baranjske županije

O radu Društva izvjestila je tajnica, Anica Fumić. U 2004. godini Društvo je imalo 30 članova i radilo se prema zacrtanom planu. Posebno značajna je suradnja s Društvom iz Vinkovaca te Županijskim vijećima učitelja i profesora geografije iz Požege i Slavonskog Broda. Zajednički rad ogledao se kroz obilazak kulturno-povijesnih znamenitosti Našica i obilazak “Našičke geološke staze” koja pruža velike mogućnosti stručnog upoznavanja s jednim od najstarijih reljefnih područja Hrvatske. Predavanje o našičkom kraju održao je Zlatko Kovač. Rad Društva potpomogao je Upravni odjel za društvene djelatnosti Osječko-baranjske županije. Upravo takva pomoć poticaj je za ambicioznije planiranje programa u 2005. godini, a posebno terenskih izlazaka.

Geografsko društvo Varaždinske županije

Predsjednik Društva, Drago Ilić podnio je izvještaj o radu u 2004. godini. 14. veljače 2004. održana je izborna skupština na kojoj je jednoglasno prihvaćen izvještaj nadzornog odbora. Skupština je ukazala povjerenje u novom četverogodišnjem razdoblju istom Upravnom i Nadzornom odboru, s tim da su na mjesto dva umirovljena člana izabrana dva nova.

Tijekom veljače i ožujka članovi Društva aktivno su sudjelovali u provedbi međuopćinskih, gradskog i županijskog natjecanja iz geografije. Učenici iz Varaždinske županije na natjecanjima su pokazali zavidnu razinu znanja, te su zapažene rezultate postigli na državnom natjecanju u Makarskoj.

Stručno-terenski seminar realiziran je na području Austrije s posjetom Gradišću i kotaru Oberpullendorf s najvećim brojem hrvatskih sela i s najvećom koncentracijom Gradišćanskih Hrvata. Stručno vodstvo preuzeo je Tomislav Jelić, autor knjige "Gradišćanski Hrvati u Austriji".

Društvo je dobro surađivalo s a županijskim stručnim vijećem iz geografije koje vodi Dragica Marčec. Zajednički su realizirani brojni stručni aktivni, prezentacije suvremenih nastavnih metoda, geografskih izdanja, pa i sam stručno-terenski seminar u Gradišće.

Tijekom godine Upravni odbor održao je nekoliko sjednica na kojima se raspravljalo o realizaciji planiranog, ali i o planovima za buduće razdoblje. Krajem godine najviše se raspravljalo o katalogu znanja. Upravni odbor podržava očitovanje Geografskog odsjeka PMF-a iz Zagreba, kojim se odbacuje predloženi katalog znanja i predlaže izradu novog nastavnog programa za osnovnu školu.

Hrvatsko geografsko društvo – ogranak Rijeka

Društvo od 80 članova okuplja nastavnike i profesore osnovnih i srednjih škola na području Primorsko-goranske županije. Upravni odbor, kako je izvjestio predsjednik Društva Klaudio Jelenić, održao je nekoliko sjednica na kojima se dogovaralo o radu Društva. Sve aktivnosti odnosile su se na popularizaciju geografske znanosti uopće, a posebno na području regije. Planirane zadaće realizirane su kroz stručna predavanja (Drevni Vinodol, Park priode Učka, Mljet – jedan od bisera hrvatskog Jadrana, Tranzicija Nove Engleske, Lurd – mjesto hodočašća, molitve i nade, Turistički promet Grčke, Stanje i zaštita podmorja Primorsko-goranske županije, Kineski kalendar i kinesko slikarstvo, Izrael – država između tradicionalnog i modernog razvoja), seminare, stručne ekskurzije u Sloveniju i srednju Istru. Članovi Društva sudjelovali su u organizaciji natjecanja učenika osnovnih i srednjih škola. O svim aktivnostima redovito se izvješćivalo u dnevnom tisku na Radiju Rijeka.

Hrvatsko geografsko društvo Zadar

Tijekom 2004. godine Hrvatsko geografsko društvo Zadar nastavilo je sa svojim djelovanjem, a na redovitoj godišnjoj skupštini održanoj 15. ožujka 2004. utvrđeno je da su ostvarene sve planirane aktivnosti u predhodnoj godini. Na skupštini je dodjeljena godišnja nagrada *Federik Grisogono* za najuspješnije znanstvenike, stručnjake i studente geografije. Nagrade su dobili prof. dr. sc. Zlatko Pepeonik (posthumno) za ukupan znanstveno-istraživački doprinos geografiji u Hrvatskoj, Božica Barač, prof. za promicanje geografske struke i znanosti u Zadarskoj županiji, te Daniela Kalac, Ana Franković i Silvana Fadić, kao najbolji studenti geografije u svojoj generaciji.

U 2004. godini publicirani su brojevi 8/2 i 9/1 časopisa "Geoadria", a zajedno s Geografskim društvom Split i Geografskim odsjekom PMF-a iz Zagreba Društvo je sufinanciralo i publiciralo sabrana djela akademika Josipa Roglića "Krš i njegovo značenje".

Kroz godinu Društvo je priredilo niz stručnih predavanja iz područja geografije i srodnih znanosti. Predavanja su redovito posjećivali članovi Društva, studenti geografije, ali i mnogi građani grada Zadra i Zadarske županije. Sva predavanja bila su dobro medijski popraćena.

Kao i predhodnih godina HGD Zadar nastavilo je s organizacijom stručnih putovanja. Organiziran je posjet Nacionalnom parku "Paklenica", a 30-ak sudionika stručno su vodili Anica Čuka, Vera Graovac te Robert Lončarić. Kraće predavanje o historijsko-geografskom razvoju prostora Paklenice održao je Dražen Perica.

Tijekom predhodnih godina Društvo je ostvarilo suradnju sa HRT-Radio postajom Zadar, na kojoj u emisiji Na čistom zraku redovito sudjeluju hrvatski geografi, studenti geografije, te ostali stručnjaci i znanstvenici s temama iz područja geografije, ali i srodnih znanosti. Povodom 10. obljetnice osnutka Odjela za geografiju Sveučilišta u Zadru organizirano je svečano predstavljanje knjige Krš i njegovo značenje uz nazočnost brojnih uvaženih gostiju i članova Društva.

Članovi Društva nastavili su sudjelovati u izradi web stranice www.geografija.hr zajedno s kolegama s Odsjeka za geografiju PMF-a u Zagrebu te ostalim suradnicima na ovome projektu.

U kolovozu je u Zadru održan tematski nacionalni seminar za nastavnike geografije Zadarski otoci. Terenski obilazak su organizirali i tematska predavanja održali Anica Čuka, Josip Faričić, Vera Graovac i Robert Lončarić.

Jadranka Čelant Hromatko

UPUTE AUTORIMA

Hrvatski geografski glasnik je znanstveni časopis i u skladu s time se i uređuje. Časopis objavljuje rezultate izvornih teorijskih i empirijskih istraživanja te pregledne članke iz svih geografskih disciplina. Poseban naglasak daje se člancima koji obrađuju prostor Hrvatske. U pravilu se objavljuju članci pisani hrvatskim ili engleskim jezikom. Časopis izlazi dva puta godišnje.

Rukopis članka recenziraju dva recenzenta. Na prijedlog recenzenata znanstveni članak se svrstava u jednu od sljedećih kategorija:

- o *Izvorni znanstveni članak* (original scientific paper) sadrži do sada još neobjavljene rezultate izvornih istraživanja. Rezultati moraju biti izneseni na način koji osigurava mogućnost provjere njihove točnosti. Prihvaćanje članka obvezuje autora da iste rezultate ne objavljuje u drugim znanstvenim časopisima.
- o *Prethodno priopćenje* (preliminary communication) sadrži nove rezultate istraživanja koji zahtijevaju brzo objavljivanje. Ne mora omogućiti provjeru iznesenih rezultata.
- o *Pregledni članak* (review) je originalan, sažetak i cjelovit prikaz područja geografskog istraživanja ili njegovog dijela, u kojem autor i sam aktivno sudjeluje.
- o *Izlaganje sa znanstvenog skupa* (conference paper), prethodno izloženo na takvom skupu, mora biti objavljeno u obliku cjelovitog članka i to samo ako cjeloviti tekst izlaganja nije objavljen u zborniku skupa.

Kategorija članka navodi se u zaglavlju. U slučaju neslaganja recenzenata o kategoriji rada, konačnu odluku donosi urednički odbor i glavni urednik časopisa.

Prilozi, prikazi knjiga i stručni članci. U posebnim, stalnim i povremenim rubrikama, objavljuju se prilozi, prikazi knjiga i iznimno stručni članci koji sadrže korisne priloge iz struke. Navedeni članci se ne recenziraju.

P r i p r e m a r u k o p i s a

Opseg rukopisa članka, uključujući tablice i grafičke priloge, treba biti do 7000 riječi. Kraći članci su dobrodošli. 1 grafički prilog (u tisku) odgovara otprilike prostoru koji zauzima 200-250 riječi. Rukopis članka treba pisati Times New Roman fontom veličine 12, s poredom 1.5 i ispisati na papiru A4 formata. Za članke većeg opsega autor je dužan unaprijed kontaktirati urednički odbor.

Oblikovanje rukopisa članka. Rukopis treba oblikovati prema izgledu objavljenih članaka u Hrvatskom geografskom glasniku. Rukopis članka mora sadržavati izvod (abstract), ključne riječi (key words) i sažetak (summary). Izvod (do 150 riječi) sadrži osnovnu problematiku rada, ključne riječi (5-6 riječi) služe za pronalaženje članka u sekundarnim publikacijama, a u sažetku (800-1000 riječi) se ukratko iznosi problematika rada, primjenjena metodologija, rezultati, diskusija i zaključak. Sažetak se prevodi na engleski odnosno hrvatski jezik.

Članak treba napisati u najkraćem obliku što ga jasnoća izlaganja dopušta. Tekst treba biti jasan, sažet, gramatički ispravan, pisan u trećem licu i bez pasivnih glagolskih oblika. Poželjno je članak podijeliti na sljedeća poglavlja: uvod (tema i cilj rada, pregled dosadašnjih istraživanja, metode rada), analiza problematike, rezultati istraživanja, diskusija (usporedba vlastitih rezultata s dosada poznatim) i zaključak.

Tablice se prilažu članku na zasebnim stranicama. U rukopisu članka treba naznačiti mjesto tablice. Iznad tablice navodi se skraćenica Tab., redni broj tablice prema redosljedu u članku te kratak, ali informativni naslov (npr. Tab.1. Doseљeno stanovništvo u Zagreb i okolice 1991.). Ispod tablice navodi se izvor.

Grafički prilozi se prilažu članku na zasebnim stranicama. Na zasebnoj stranici prilaže se popis numeriranih naslova svih grafičkih priloga. U rukopisu članka treba naznačiti mjesto grafičkog priloga. Ispod grafičkog priloga navodi se skraćenica Sl., redni broj priloga prema redosljedu u članku te kratak, ali informativan naslov (npr. Sl.1. Gravitacijska područja većih kulturnih centara). Nakon naziva navodi se legenda.

Grafički prilozi pripremaju se u crno-bijeloj tehnici. Veličinu grafičkog priloga potrebno je prilagoditi veličini stranice časopisa. Ilustracije se prilažu rukopisu otisnute na papir i po mogućnosti u elektronskom obliku, u formatu pogodnom za tisak (tiff, eps ili pdf visoke rezolucije).

U člancima regionalnog karaktera obavezno je priložiti orijentacijski crtež sa svim geografskim nazivima koji se spominju u tekstu.

Citiranje literature. Pravilnom i dosljednom citiranju literature treba posvetiti osobitu pozornost. Literatura se citira koristeći harvardski sistem. Korištena literatura citira se unutar teksta tako da se navede prezime autora i godina objavljivanja te eventualno broj stranice citata npr. (Friganović 1991, 26).

Ukoliko citirana referenca ima tri i više autora, u tekstu se navodi prezime prvog autora i skraćena i dr. (odnosno et al. ako je članak pisan engleskim jezikom). U popisu literature navode se svi autori reference. Na kraju teksta prilaže se literatura poredana abecednim redom autora.

Popis literature i izvora priprema se prema sljedećim pravilima:

- o članak u časopisu: SeongWoo L. i Curtis C. R., 1999: Migration Determinants and Employment Consequences of White and Black Families 1985-1990, *Economic Geography* 75(2), 109-133
- o poglavlje u knjizi: Dury G. H., 1979: The future of geomorphology, u Embleton C., Brunsdon D. i Jones D. K. S. (ur.) *Geomorphology, present problems and future prospects*, Oxford University Press, Oxford, 262-74
- o knjiga: Bičanić R., 1951: Doba manufakture u Hrvatskoj, JAZU, Zagreb
- o publikacije: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., CD-ROM 2002, Državni zavod za statistiku, Zagreb
- o internet stranica: Shopping Centres Definitions, International Council of Shopping Centre Research, <http://www.icsc.org/srch/lib/shopcentdefs.html>, 4. studenoga 2002

Ukoliko se citira više članaka jednog autora iz iste godine, tada se uz godinu navode i slova po abecednom redu (npr. 1999a, 1999b).

Slanje rukopisa članka uredništvu

Uredništvo prima članke tijekom cijele godine. Rukopis članka (uključujući i sve tablice i grafičke priloge u svakom primjerku) se u tri primjerka šalje na adresu uredništva:

Hrvatski geografski glasnik
Marulićev trg 19/2
pp 595,
10000 Zagreb

Obavezno se prilaže i rukopis članka u elektronskom obliku i to u doc ili rtf formatu (npr. pisan u programu za obradu teksta MS Word).

Ostale napomene

Uredništvo osigurava prijevod izvoda, ključnih riječi, sažetka i tekstova uz grafičke priloge i tablice na engleski jezik.

Autori znanstvenih članaka dobivaju po 10 primjeraka separata, a svi suradnici po jedan autorski primjerak časopisa.

Rukopisi i recenzije se ne honoriraju.

Rukopisi se ne vraćaju, osim ako nisu prihvaćeni.

Uredništvo, glavni i tehnički urednik pridržavaju uobičajeno pravo na sitnije izmjene teksta, tablica i grafičkih priloga.

UREDNIŠTVO

NOTES FOR CONTRIBUTORS

Croatian Geographical Bulletin is a scientific journal which publishes the results of original theoretical and empiric research, as well as reviews in all geographic disciplines. A special emphasis is given, but not limited to the articles about Croatia. Papers are expected to be written in Croatian or English. The journal appears twice a year.

Two referees review the typescript. On their suggestion papers are selected into the following categories:

- o *Original scientific paper* contains not yet published results of original research. They must be presented in the way that makes their verification possible. The acceptance of a paper obliges the author not to publish it in other scientific journals.
- o *Preliminary communication* contains new research results, which require quick publication. The verification of the presented results does not have to be enabled.
- o *Review* is an original, short and critical expose of a geographic research sphere or its part with the author's original contribution.
- o *Conference paper*, previously presented on such a meeting, must be published in the form of a whole article, and only if the whole text has not appeared in the conference proceedings.

The category is quoted in the header of the published paper. If the referees cannot agree about it, the Editorial Board and the Editor-in-Chief give the final decision.

Contributions, book review and professional papers. Contributions, book reviews and exceptionally professional papers are published in special sections of the journal. The quoted articles are not reviewed.

Typescript, including tables and illustrations, should not exceed 7000 words. Shorter papers are welcomed. One illustration (in press) corresponds approximately to the space of 200-250 words. Typescripts should be written in the Times New Roman font, of size 12, spacing 1.5, on the paper format A4. If the typescript is longer, the author is obliged to contact the Editorial Board in advance.

The typescript should be set out in the manner of recent issues of Croatian Geographical Bulletin. It must contain abstract, key words and summary. The abstract (up to 150 words) comprehends the basic problems of the work, key words (5-6 words) help to find it in secondary publications, and summary (800-1000 words) briefly carries out the researched topic, applied methodology, results, discussion and conclusion. The summary is translated into English, or into Croatian.

The article is to be written in the shortest possible way. The text must be intelligible, condensed, grammatically correct, written in the third person and, without passive verbal forms. It is desirable that the article is divided into the following chapters: introduction (theme and work purpose, survey of the former research, methodology), problem analysis, research results, discussion (comparison between one's own and so far known results) and conclusion.

Tables are enclosed on special pages. The approximate position of tables in the text should be marked in the typescript. Above the table abbreviation Tab. should be used, followed by the table's ordinal number, and a short informative title (e. g. *Tab. 1 Population immigrated to Zagreb and its surroundings in 1991*). The source is cited under the table.

Illustrations are enclosed on separate sheets, as well as numerated titles of all illustrations. The approximate position of illustrations in the text should be marked in the typescript. Under the illustration abbreviation Fig. should be used, followed by the ordinal number and a short but informative title (e. g. *Fig. 1 Gravitational regions of all cultural centres*). If needed, legend should be written following the title.

Illustrations should be prepared in black-and-white technique. Their size must be adjusted to the size of the journal's page. Illustrations should be enclosed printed on the paper, and, if possible, in electronic form, in the format suitable for press (tiff, eps or pdf of high resolution).

For the articles of regional character it is necessary to enclose a sketch with all geographic names mentioned in the text.

References. A special attention should be paid to correct and consistent literature citation. Literature is cited using the *Harvard* system in which the authors' names (no initials) and dates are given in the main body of the text, with specific pages indicated if required, e. g. (Friganović 1991, 26). References are listed alphabetically at the end of the paper under the heading References.

If the cited reference has three or more authors, the surname of the first one and the abbreviation *et al.* are quoted in the text. If several articles of the same author and year are cited, the letters in the alphabetic order are to be added to the year (e. g. 1999a, 1999b).

The list of references and sources is prepared according to the following rules:

- o Papers in a journal: SeongWoo L. and Curtis C. R., 1999: Migration Determinants and Employment Consequences of White and Black Families 1985-1990, *Economic Geography* 75(2), 109-133
- o Chapter in a book: Dury G. H., 1979: The future of geomorphology, in Embleton C., Brunnsden D. and D. K. S. (eds.) *Geomorphology, present problems and future prospects*, Oxford University Press, Oxford, 262-74
- o Book: Bičanić R., 1951: *The manufacture age in Croatia*, JAZU, Zagreb
- o Other publications: Census of population, households and dwellings 2001, CD-ROM 2002, Croatian Bureau of Statistics, Zagreb
- o Internet page: Shopping Centres Definitions, International Council of Shopping Centre Research, <http://www.icsc.org/srch/lib/shopcentdefs.html>, accessed 4th November 2002

Where there is a doubt, include all bibliographical details.

Submitting the typescript to the Editorial Board

The Editorial Board accepts typescripts during the whole year. The typescript (including all tables and illustrations in every copy) is sent in three copies to the following address:

Hrvatski geografski glasnik
Marulićev trg 19/2
pp 595
10 000 Zagreb
CROATIA

It is also necessary to enclose the typescript in electronic form in doc or rtf format (e. g. typed in the text processing programme MS Word).

Final notes

The Editorial Board provides for the translation of abstracts, key words, summaries and texts by the illustrations and tables into the English/Croatian language.

The authors of scientific papers get 10 offprint copies and all contributors one authorial copy of the journal.

There are no fees for typescripts and reviews.

Typescripts are not given back.

The Editorial Board, editor-in-chief and technical editor reserve the right to do minor changes of the text, tables and illustrations.

EDITORIAL BOARD